A MÁRAMAROSI GÖRÖG SZERTARTÁSU OROSZ EGYHÁZ ÉS VICÁRIÁTUS TÖRTÉNELME.

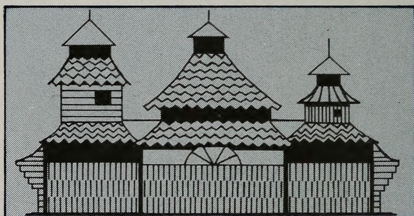
IRTA

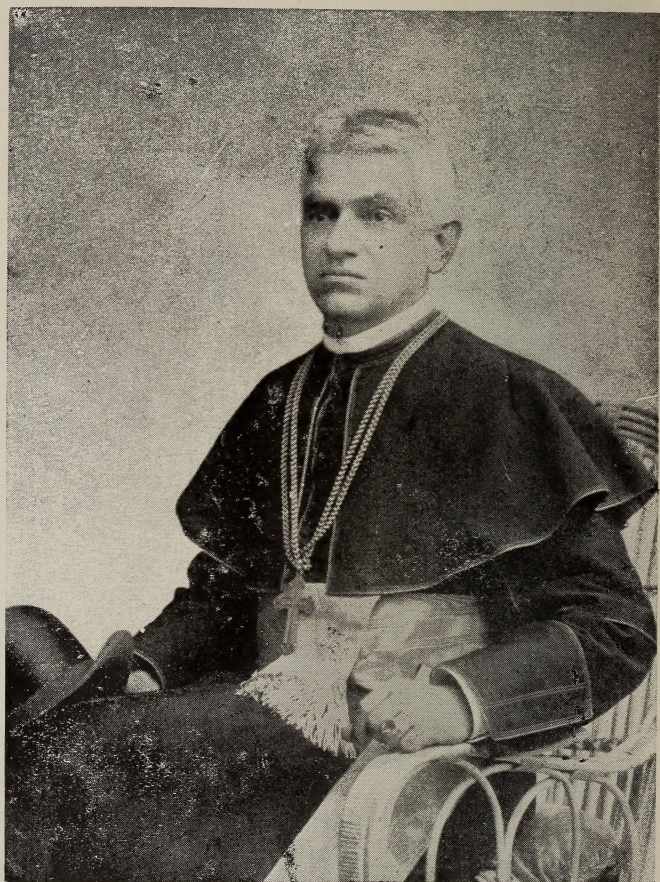
ÉS FŐTISZT. BALOGH MIHÁLY
PRÉPOST-FŐESPERES, MÁRAMAROSI OROSZ VICÁRIUS UR Ő NAGYSÁGÁNAK
AJÁNLJA:

ZSATKOVICS KÁLMÁN GYÖRGY
ESPERES-LELKÉSZ,
A „MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT“ RENDES-, AZ „UNGVÁRI EGYHÁZ-IRODALMI ISKOLA“ DISZTAGJA.

UNIO KÖNYVNYOMDA RÉSZV. TÁRSASÁG UNGVÁR.
1909.

Balogh Mihály
prépost-főesperes, máramarosi orosz vicarius.

A MÁRAMAROSI GÖRÖG SZERTARTÁSU OROSZ EGYHÁZ ÉS VICÁRIÁTUS TÖRTÉNELME.

IRTA

ÉS FŐTISZT. BALOGH MIHÁLY
PRÉPOST-FŐESPERES, MÁRAMAROSI OROSZ VICÁRIUS UR Ő NAGYSÁGÁNAK
AJÁNLJA:

ZSATKOVICS KÁLMÁN GYÖRGY
ESPERES-LELKÉSZ,
A „MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT“ RENDES-, AZ „UNGVÁRI EGYHÁZ-IRODALMI ISKOLA“ DISZTAGJA.

UNIO KÖNYVNYOMDA RÉSZV. TÁRSASÁG UNGVÁR.

1909.

A máramarosi görög szertartásu egyház történelmét nem csak azért érdemes megirni, mert ezen egyházhoz a vármegye lakosságának több mint 77 százaléka tartozik,[1]) hanem azért is, mert az ősi munkácsi egyházmegyét alkotó vármegyék közül Máramaros játszotta az egyházmegye multjában a legfeltünőbb szerepet, — mint azt az alább előadottakból látni fogjuk.

Máramaros megye ős lakói kétségkivül az oroszok ősei voltak, mivel köztudomásulag az oláhokat Kun László király telepitette oda, mig a szászok és magyarok csak 1329-ben jöttek be az öt korona városba.[2])

De valamint tény, hogy az oroszok és oláhok voltak első lakói Máramarosnak, ugy az is tagadhatatlan, hogy e két nép a görög szertartásu kereszténységet vette volt fel, a melyben maig is él. Arra nézve, hogy a máramarosi oroszok mikor vették fel a kereszténységet, határozott feleletet nem igen lehet ugyan adni, az azonban kétségtelen, hogy a magyarok bejövetele alkalmával már keresztény népet találtak itt, mivel az e tárgygyal

[1]) Máramaros vármegye egyetemes leirása 243. t.

[2]) Timon Imago Antiquae Hungariae III. 154.

foglalkozó irók[1]) egyhangu tanusága szerint, nincs sehol nyoma annak, mintha a magyarok bejövetele után tértek volna meg a máramarosi oroszok. Nem mellőzhető azon két ismert körülmény sem, hogy a Máramarossal legközvetlenebb érintkezésben lévő Dáczia, t. i. a mai Erdély szláv eredetü népségét már az V. században megtéritette volt András, számüzött mezopotámiai püspök[2]) és hogy másrészt a magyarok ép oly mértékben vették át a keresztény tant a bentlakó szlávoktól, mint a keleti és nyugati egyház missionáriusaitól.[3]) Igy állván nézetem szerint a dolog, az a kérdés áll elő, mily terjedelemben lehetett benépesitve Máramaros a magyarok bejövetele alkalmával? Ha végig tekintünk Máramaros megye térképén és ha tekintetbe vesszük a szláv népek azon jellemvonását, mely inkább a békés foglalkozások, t. i. a földművelés és marhatenyésztés iránt viseltetik előszeretettel, rögtön beláthatjuk, hogy Máramaros megye a legrégibb időkben csakis a Tisza medencéjénél és a Tisza mellékfolyóinak alsó részén volt benépesitve. S hogy pedig a feltevés nem alaptalan, mutatja azon ismert körülmény, hogy a Tisza jobb oldalán lévő mellékfolyók felső részén jelenleg létező községek javarészt csak a XVIII. században kezdtek alakulni azon lengyelországi orosz szökevényekből, kik a földesurak sanyargatásai s vallásuk üldözése miatt, odahagyva szülőföldjüket, nyájaikkal a máramarosi őserdők koszoruzta hegyeken barangoltak, mint azt a Máramaros felső és alsó vidékén lakó orosz nép közötti feltünő physikai és szellemi különbség is mutatja.[4]) Támogatja fenti nézetemet azon körülmény is,

[1]) Mészáros K. Magyarország az oroszok története. 5. t.
[2]) Lucskay II. 38. l.
[3]) Timon Imago antiquae Hungariae III. 177.
[4]) Duliskovich „Isztoricseszkija Cserti Uhro Ruszkih“ II. 146.

hogy a máramarosi zárdák, melyeknek száma a XVII. században még 7 volt, mind a Tisza mellékfolyóinak alsó részén feküdtek, mint pl. a kricsfalvi, az uglyai, a II. József által eltörölt kövesligeti a Talabor mentén, a Tököly kurucai által elpusztitott körtvélyesi a Taracz mentén. Megjegyzem, hogy a Szolyma határában feküdt Glotkó mezei zárda, mely az összes máramarosi zárdák között a legmagasabban feküdt s melyet a mult század második felében a lengyel rablók fölégettek, igen rövid ideig állott csak fenn s igy kétségtelenül csak a XVII. század vég évében alapittatott.

A keleti egyház fegyelménél fogva, mindenkor a leghálásabb talaja volt a szerzetesi intézménynek, mivel fegyelménél fogva a szerzetesek közül választatván a püspökök, a püspökök legbensőbb tanácsadói s ugyszólván a káptalan szerzetestársai voltak.

Világos ebből, hogy a keleti egyház zárdáit nemcsak azok szokták volt fölkeresni, kik e világról le akartak mondani, hanem mindazok is, kik kiválóbb szellemi tehetségeiknek az egyházban óhajtottak érvényt szerezni. Kitünik ebből még az is, hogy a keleti szertartásu kereszténység behozatala valamely vidékre maga után vonta ott a zárdák alapitását is. Máramaros megye lakói a keleti szertartásu kereszténységet vevén fel még a magyarok bejövetele előtt, bizonyosnak tartom, ámbár irott adatokkal nem bizonyithatom, hogy a magyarok nemcsak görög szertartásu keresztényeket, hanem már szt. Bazil-rendü szerzeteseket is találtak Máramarosban. Arra a kérdésre, hol állhatott az első szt. Bazil-rendü zárda Máramarosban, alig adható helyesebb felelet, mint az, hogy Körtvélyesen, mivel a legrégibb adat, melyet a máramarosi zárdákra vonatkozólag ismerünk, az, hogy

IV. Béla megerősitette a körtvélyesi zárda kiváltságait.[1])

Hogy ki volt a körtvélyesi zárda alapitója, hogy mikor történt ez az alapitás s hogy mily napokat látott IV. Béla koráig, a midőn bizonyára a tatárjárásban elvesztvén okleveleit s igy kétségessé tétetvén birtoklása, a szomszédok által uj oklevelekért fordult a királyhoz, arról mit sem jegyzett fel a történelem, valamint arról sem, hogy mily sorsa volt e zárdának Zsigmond koráig, a mikor ismét megszólalnak róla az irott emlékek. 1391-ben ugyanis Balicsa és Drágmester, bizonyára oláh nemzetségü előkelő máramarosi urak, ujabb adománnyal gazdagitották a szt. Mihály főangyalról nevezett körtvélyesi zárdát[2]) s hogy ez adományozásra a nevezett két előkelő férfit egyedül a saját vallásos érzülete avagy a zárda szomoru anyagi helyzcte is inditotta-e, adatok hiányában nem állapitható meg ugyan teljes bizonyossággal, de mindazáltal tekintve az e korban a szomszédos Moldvával folytatott harcokat, hová a magyar hadak bizonyára Máramaroson keresztül vonultak, az utóbbi eset látszik valószinübbnek. Balicsa és Drágmester azonban nem tartották eléggé biztositottnak az általuk pártfogolt zárda jövőjét néhány hold föld adományozása által, hanem annak egy oly pártfogót is igyekeztek szerezni, ki elég tekintéllyel birjon a siker reményével lépni közbe a zárda érdekében a legfőbb helyeken is. E pártfogót a konstantinápolyi patriarchában, mint a nem egyesült egyház fejében vélték megtalálhatni, miért is személyesen Konstantinápolyba menvén, az általok ujabban megajándékozott zárdát Antal patriarcha kegyébe ajánlották, hogy igy aztán a zárda is „*tekintettel legyen a*

[1]) Lucskay II. 176. l.

[2]) I. Balugyánszky A. „Egyháztörténelem" II. 333. l. jegyzet.

mi alázatosságunkra", mint Antal patriarcha szerénykedve irja.[1])

Antal patriarcha 1391. aug. 14-én görög nyelven irt és függő ólompecséttel ellátott oklevélben elfogadja a körtvélyesi zárda védnökségét, előre is megerősit minden választandó apátot, a szomszédos érsek vagy püspök pártfogásába ajánlja az időszerinti apátot és a mi mindeneknél fontosabb, a körtvélyesi zárda apátságának rendeli alá a „Szilágyság, Medgyes-Alja, Ugocska, Berzava, Csahó, Bolvanov és Alma-Szeg" vidékén élő görög szertartásu hiveket.[2])

E rendelkezés folytán tényleg főapátsággá lett a körtvélyesi zárda, mivel apátja nemcsak kivétetett a püspöki joghatóság alól, hanem önmaga is püspöki joghatóság gyakorlására nyert felhatalmazást egy nagy terület hivei felett. Ide érve fejtegetéseimben, egy fontos kérdés áll elő, mely sok szép elmét foglalkoztatott már ugyan, de azért megoldást máig sem nyert és mely kérdés mélyen belenyulik ugy a Kárpát alja orosz nép, mint pedig különösen a munkácsi és a részben belőle kiszakitott szamos-ujvári görög katholikus szertartásu egyházmegyék történetébe. E fontos kérdés az, miért ajánlották fel Balicsa és Drágmester a nem egyesült egyház fejének a körtvélyesi zárdát? Lucskay[3]) e kérdésre azt feleli, hogy Balicsa és Drágmester azért ajánlották fel a körtvélyesi zárda védnökségét a konstantinápolyi patriarchának, hogy igy egyrészt elszakitsák a római egyháztól az eddig ezzel unióban élt máramarosi görög szertartásu hiveket s hogy igy egyuttal kivonják azokat a munkácsi püspök joghatósága alól. Nem lehet

[1]) Lucskay 179. l.
[2]) Lucskay II. 181.
[3]) Duliskovich II. C. 8.

itt helye annak, hogy az állitás alaptalanságát bőven és részletesen bizonyitsam, miért is csak annyit kivánok megjegyezni, hogy egyrészt a kárpátalji oroszok s igy Máramaros görög szertartásu lakói még a XIII. század derekán elszakadtak volt a római egyháztól s hogy másrészt 1391-ben a munkácsi püspökség még nem létezett, hanem nézetem szerint a Munkács vidéki görög szertartásu hiveket a Koriátovics Tódor herceg által alapitott csernekhegyi, szt. Miklós püspökről nevezett zárda főapátja kormányozta. Ha pedig e nézetem nem téves, akkor nem lehet téves az az állitás sem, hogy Balicsa és Drágmester nem azért ajánlották a körtvélyesi zárdát Antal patriárcha pártfogásába, mintha e tettük által el akarták volna szakitani az uniótól s igy egyuttal a munkácsi püspökségtől a máramarosi görög szertartásu hiveket, hanem tették ezt bizonyára azért, hogy munkács-makovicai hercegség s igy egyuttal a csernekhegyi főapátság területén kivül lakó máramarosi görög szertartásu hivek ép oly főpap joghatóságának legyenek alárendelve a körtvélyesi zárda apátjának személyében, mint a minőnek Koriatovics a munkács-makovicai hercegség területén lakó görög szertartásuakat rendelte alá a csernekhegyi főapát személyében.

A körtvélyesi zárda is illetve főapátság az e korból fennmaradt irott emlékek tanusága szerint sok kárt szenvedett szomszédjaitól az anyagiakban, de azért a szellemiekben nyugodtan élvezte 's illetve gyakorolta azon előnyöket és jogokat, miket Antal patriarcha biztositott volt neki — egész 1491-ig tehát egy teljes századon keresztül. 1491. január 16-án rendelte el ugyanis II. Ulászló az engedelmességet János, az első ismert munkácsi püspök iránt a *„sub iuris dictione ecclesiae Beati Nicolai confessoris in oppido Munkács ritu grae-*

corum fundatae“ levő papoknak, valamint ugyanezen a napon parancsolta meg Ulászló a Máramaros megye területén lévő keleti szertartásu hiveknek és papoknak, hogy adják meg Jánosnak az őt illető tiszteletet, engedelmességet és fizessék meg pontosan járulékait[1]) melyet ők, a János előadása szerint, megtagadtak volt tőle.

Arra a kérdésre, jogos volt-e ezen járulékok követelése is igy a király rendelete a maramarosiakkal szemben, csak azon esetben lehetne kielégitő feleletet adni, ha ismernők teljességében a munkácsi püspökség alapitójának szándékát s igy tudnók: az összes kárpátalja görög szertartásu hiveket kivánta-e egy főpásztor alatt látni, vagy pedig csak a munkácsi főapátság területén lakóknak kivánt püspököt adni? Nem ismerjük ugyan az alapitó szándékát s igy a fenti kérdésre teljesen kielégitó feleletet sem lehet adni, de én részemről, tekintettel a fentebb mondottakra valamint a következményekre, azon nézetben vagyok, hogy ugy a János követelése, mint pedig a király rendelete jogos volt, mert nem hihetem, hogy az, kitől a munkácsi püspökség alapitásának gondolata és talán kivitele is származott, egyebet célzott volna, mint a Magyarország északkeleti részén lakó összes görög szertartásu hiveket egy főpásztor alá gyüjteni.

A király rendelete azonban nem igen használt János pöspöknek — mivel a körtvélyesi zárda Hilár nevü apátja nem türte szó nélkül ezen, a körtvélyesi zárda főapátjának jogát és jövedelmét nem csak csorbitó de teljesen tönkretevő rendeltetését, hanem annak visszavonása iránt tett lépéseket az udvarnál. A visszavonást azonban nem egyenes, hanem kerülő uton igyekezett kieszközölni Hilár és pedig oly formán, hogy a

1) Duliskovich II. C. 8.

királytól megerősitését kérelmezte az Antal patriarcha 1391-ki oklevelének, jól tudva, miszerint e megerősités elnyerése esetén könnyen utasithatja vissza a János követeléseit. Hilár nem csalódott számitásaiban, mivel Ulászló épnek és sértetlennek találván Antal patriarcha szabadalom levelét, Kassán 1494. május 14-én kelt oklevelével nem csak megerősiti a szabadalom levelet, hanem egyuttal az iránt is intézkedik, miszerint a körtvélyesi apát engedelmességgel a transalpini t. i. jászvásári érseknek tartozik, a munkácsi püspöknek csak tisztelettel.

Ulászló rendeltetéséből az tünik ki, miszerint Hilár apát nem más okból választotta a jászvásári érseket egyrészt a munkácsi püspökkel, másrészt pedig az erdélyi érsekkel szemben, ki pedig a Mátyás király 1474. ki oklevelének tanusága szerint, nem csak a körtvélyesi főapátság területén lakó hivek részére papokat szentelt, hanem ezek érdekében a királynál is közben járt — mint abból, hogy a jászvásári érsektől nem félthette ugy függetlenségét, mint a közelben lakó emlitett két főpaptól.

Daczára azonban Ulászló 1494. évi rendeletének, János püspök, támaszkodva az 1491-ki oklevélre, tovább is sürgette a máramarosi hivek felett való főnökséget s követelte tőlük az idáig a körtvélyesi apátot illető jövedelmeket, jól tudva, miszerint a király ha döntésre kerül a dolog, inkább fog az ő — mint teljesen a magyar király fenhatósága alatt lévő főpapnak, mint sem az idegen országbeli főpap joghatósága alá tartozó körtvélyesi apátnak igazat adni. A király talán igy is cselekedett volna, ha János megjelenik a körtvélyesi apát által inditott per tárgyalására kitüzött napon — de mivel ezt tenni elmulasztotta s mivel Geláz, az uj apát felmutatta a király által négy év előtt a körtvélyesi apát

javára kiadott oklevelet, a király erkölcsileg kényszeritve volt ez idő szerint Geláznak adni igazat, miért is 1498. nov. 29-én kelt leiratában meghagyja Máramaros megye tisztviselőinek, miszerint Geláz apátot védjék meg kiváltságaiban János püspök ellen mindaddig, mig a köztük fennforgó per itéletileg nem lesz elintézve[1]. Megtörtént-e a király által kitüzött időben a tárgyalás vagy sem — ép ugy nem tudni, mint azt, ki volt esetleg a nyertes — ámbár a következmények azt látszanak bizonyitani, hogy nem a körtvélyesi főapátság javára dőlt el a per. Egy jó félszázadig nincs ugyan semmi emlités téve a munkácsi püspök és a körtvélyesi apát közötti viszonyról, de már 1556-ban világos jelét látjuk annak, hogy a körtvélyesi főapátság hiveivel együtt a munkácsi püspök fennhatósága alá került. Az emlitett évben ugyanis Báthory György, Szatmár és Szabolcs megyék főispánja meghagyta Máramaros megye tisztviselőinek, hogy Hilár munkácsi püspököt vezessék be a szt. Mihályról nevezett zárda birtokába, ennek javait leltár mellett adják át neki, mivel ő van hivatva ezentul ugy a zárda, mint pedig a kincsek gondját viselni[2]. Hilár püspököt 1556-ban nevezte volt ki Izabella királyné munkácsi püspökké[3] s mivel a munkácsi zárda ez idő szerint romokban hevert[4] már, és egy más még pedig Erdélyhez közel fekvő székhelyről kellett az uj püspök részére gondoskodni, a választás nem magára a körtvélyesi zárdára esett, mivel ez is távol feküdt Erdélytől, hanem a Bocskó mellett levő és szintén szt. Mihály főangyalról nevezett zárdára, mely a körtvélyesi főapátnak levén a régibb

1) Bazilovics.
2) Lucskay II. 220.
3) Bazilovics I. 30.
4) Lehoczky „Beregvármegye“ III. 358.

időben alárendelve, — világos, hogy a munkácsi püspök bevonulva a bocskói zárdába egyuttal a körtvélyesi főapátság birtokosává is lett.

Hilár püspök nem sokáig tartózkodott ugyan Máramarosban, mivel az időközben kijavitott munkácsi zárdába tért vissza, mint azt Izabella királynénak 1558. julius 3-án kelt rendelete mutatja[1]) és ez időtől kezdve a munkácsi püspökök háboritatlanul gyakorolták a Máramarosban lakó keleti szertartásu hivek felett a joghatóságot egész 1686-ig s igy elenyészett a körtvélyesi apátságnak egy nagy vidéknek keleti szertartásu nép felett 1391-től gyakorolt hatalma s attól szedett jövedelme.

Midőn azonban azt állitom, hogy 1686-ig háboritlanul és szakadatlanul gyakorolták a joghatóságot Máramaros görög szertartásu lakói felett a munkácsi püspökök, semmikép sem tévesztem szem elől azon ismert körülményt, hogy 1648-tól 1686-ig, amely időszakban rendszerint két u. m. egy unitus és egy schizmatikus püspöke volt Munkácsegyházmegyének, a joghatóságot Máramaros felett csakis a schizmatikus püspök gyakorolta. Ez állitásomat legjobban igazolhatja azon jegyzőkönyv, melyet 1725-ben Hadermárszky Prokop máramarosi unitus vicarius és Kovács András szigeti latin szertartásu káplán vett fel, mivel a jegyzőkönyv tanusága szerint a máramarosi görög szertartásu papok egyhangulag azt vallották, miszerint Taraszovics (1634—1648) és Zékány (1658—1687) munkácsi püspökök kormányozták ugyan Máramarost, de Parthénről (1648—1670), ki pedig 20 évnél tovább volt munkácsi unitus püspök[2]), nem is hallottak. Ezen constatált ténynek különben az az egyszerü oka volt, hogy okulva Taraszovics példáján[3]),

[1]) Basilovics I. 31.
[2]) Duliskovics II. 120.
[3]) Lucskay III. 163—167.

kit I. Rákóczi György az Unióra való hajlamai miatt a munkácsi vár börtönébe záratott volt, sem Parthén, sem pedig unitus utódjai nem mertek az erdélyi fejedelmek által pártfogolt schismatikus Máramarosba bemenni az unio terjesztése s igy joghatóságuk kiterjesztése végett, még pedig annál kevésbbé, mivel szembe találták volna magukat a fejedelem által kinevezett schizmatikus püspökkel is.

Mióta azonban a munkácsi püspökök elnyerték volt a körtvélyesi főapát előtt a máramarosi hivek felett való joghatóságukat, eléggé gyakran tartózkodtak a körtvélyesi és más máramarosi zárdákban, mely tartózkodásukat megkivánta különben is ugy a papok életmódja, mint hivatalos működése felett való felügyelet, mint pedig a püspöki jövedelem javarészét képező „cathedraticum“ — minden templomtól 4 frt évi dij beszedése.

Hogy pedig ez állitásom nem alaptalan, kitünik egyrészt Homonnai Drugeth Bálint huszti várkapitánynak 1607 márc. 9-én kelt leveléből, melyben Simon moldvai vajda és Máramaros megye rendjének kérésére visszaadja az általa lefoglalt körtvélyesi zárda javait, mivel „azaz Clastrom ennek előtte való boldog emlékezetü fejedelmek idejében is oláh püspökök székhelye volt“[1]). Kitünik másrészt pedig a fentebb emlitett jegyzőkönyvből, hol az van mondva, miszerint Zékány püspök a Máramarosban alkalmazandó papokat a körtvélyesi zárdában szokta volt szentelni.[2])

Emlitettem volt, hogy 1648-ig, t. i. a Taraszovics püspök haláláig s igy az unio behozataláig, Máramaros megye a munkácsi püspökök joghatósága alá tartozott. Ismert dolog az is, hogy midőn 1646-ban a Parthén

[1]) Duliskovics II. 69.
[2]) Lucskay III. 165.

vezérlése alatt az unio elfogadtatott és a Taraszovics lemondása, illetőleg erőszakos eltávolitása után Parthén választatott meg munkácsi püspökké, az erdélyi fejedelem az unio iránt való ellenszenvéből a schismatikusok részére külön püspököt nevezett volt ki, ugy, hogy 1648-tól kezdve jó ideig két munkácsi püspök volt egyszerre. Öt ilyen, az erdélyi fejedelem által kinevezett schismatikus püspök nevét őrizték meg a fennmaradt okmányok.

A két első Juszka Sophronius és Árdán Parphirus felől alig tudunk egyebet, mint azt, hogy a munkács vidéki református predikátorok által választatván püspökökké a schismatikusok részére és soha sem levén felszentelve, csak névleg és csak igen rövid ideig viselték a püspöki hivatalt.[1])

De mig Juszka és Árdán csak névleg voltak püspökök, addig Zékány eleinte a munkácsi zárdából, később pedig a Parthén installációja után szülőhelyéről, a beregmegyei Miszticéről teljes hatalommal kormányozta Munkács egyházmegye nem egyesült hiveit; de hatalmát bizonyára legjobban érvényesitette Máramarosban, hová a Parthén befolyása nem ért el s hol az őt pártfogoló erdélyi fejedelem támogatásában is részesült. S hogy ez tényleg ugy volt, mutatja a fent emlitett 1735-iki jegyzőkönyv, mivel ennek tanusága szerint Zékány felette gyakran tartózkodott Máramarosban papszentelés, canonica visitatio és cathedraticum szedése végett. Zékánynak 1687 nov. 8-án[2]) történt halála után Apaffy Mihály fejedelem Sztójka Józsefet, az uglyai zárda egyik szerzetesét nevezte ki a schismatikusok részére püspökké s ezzel megalapitotta, ha lehet igy szólani, az önálló máramarosi

[1]) „Ruszkoja Beszéde“ 1859. évf. 27. l.

[2]) Basilovics VI. függelék.

püspökséget, mivel ugy Sztoyka, mint pedig utódja Theodorovics Dosiatheus csakis Máramaros felett gyakoroltak joghatóságot és csak is Máramaros püspökeinek nevezték magukat.[1]) mig Zékány az összes schismatikusokat kormányozta s munkácsi püspöknek irta magát.[2])

A Sztoyka püspöki kinevezésének éve még nem bizonyos, de én azt hiszem, hogy a kinevezés nem történt rögtön a Zékány halála után, hanem csak 1690 körül, midőn a schizmatikus érzelmü Rakóveczky Metód (1688—1690.) munkácsi püspök, de Camelis József első apostoli vikárius (1689—1706.) által kiszorittatott a püspöki állásból.

E nézetemet támogatni látszik a már többször idézett 1725-iki jegyzőkönyv, mivel ebből az tünik ki, hogy egyrészt Rakoveczky is gyakorolt egy ideig joghatóságot Máramaros felett, ami pedig csak a Zékány halála után és a Sztojka kinevezését megelőző időben történhetett s hogy más részt a Sztoyka püspöksége mintegy 20 évig tartott.[3])

Miután pedig Sztoyka püspökségének első nyomát 1695. máj. 13-án találjuk,[4]) midőn a gyulafalvi zárdában felruházványt ad egy György nevü papnak a hidvégi parochiára, mig püspökségének utolsó nyoma 1711-ből van[5]) s miután továbbá a két keltezés közt csak 16 év van, utódjáról pedig az első adatot 1719. március 17-én találjuk[6]), azt kell hinnem, hogy Sztoyka 1692-ben s igy ifjabb Apaffy Mihály által lett püspökké kinevezve és 1712 körül halt el.

[1]) Lucskay III. 106.
[2]) Lucskay III. 106.
[3]) Lucskay III. 106.
[4]) Lucskay III. 106.
[5]) Lucskay III. 106.
[5]) Basilovics IV. 7. 75.

Midőn de Camelis 1689-ben munkácsi püspökké s illetve apostoli vicáriussá lett[1]), teljes joggal reflektálhatott a máramarosi hivek felett való joghatóságra, ámbár azt sohasem sikerült elnyernie, Igaz ugyan, hogy Diáriumának[2]) tanusága szerint felvette cimei közé ezt is: „Episcopus máramarosiensis“ s megfordult 1690 augusztus 11-én Huszton is, hol mise közben püspöki áldásban részesitette a jelenvolt hiveket, de ugyanazon Diárium tanusága szerint sem papokat nem szentelt, sem papokat nem rendelt a máramarosi parochiák részére. Valamint zsinatokat sem tartott Máramarosmegye papságával, holott a Diárium elősorolja az egyházmegye összes espereseit, valamint a de Camelis által tartott zsinatokat. Annak, hogy 1690-ben de Camelis Huszton s igy Máramaros területén is megfordult az az egyszerü magyarázata lehet csak, hogy mivel ekkor még Apaffy nem lévén értesülve a Rakoveczky eltávolitásáról, nem nevezett volt ki a schismatikusok részére külön püspököt, jónak látta de Camelis Ugocsa- s illetve Szatmármegyéből is átmenni tapogatódzás céljából, mely tapogatódzás kevés biztatót nyujtott neki a jövőre nézve.

Ismerve de Camelis erélyes és buzgó fáradozását az unio terjesztése és a papság anyagi és szellemi javának előmozditása érdekében, talán csodálkozni fog valaki, hogy de Camelis sorsára hagyta Máramarost és nem igyekezett oda is bevinni ugy az uniot, mint az ezzel jövő anyagi és szellemi jobblétet? E csodálkozásnak azonban nem lehet alapja, ha meggondoljuk, miszerint kormányzásának első éveiben még a Kollonics hatalmas pártfogása mellett sem érhetett volna el sikert Máramarosban az erdélyi kor-

[1]) Lucskay III. 15.

[2]) Megjelent e sorok irójának átiratából a „Történelem Tár“ 1895. évi IV. füzetében.

mány ellenséges magatartása folytán, mig kormányzásának második felében a kiütött Rákóczi-féle felkelés folytán nemcsak Máramarosra, de egyáltalán egész egyházmegyéjére sem igen fordithatott nagyobb gondoskodást, kénytelen lévén a felkelők elől egyházmegyéje nyugati szélére, Eperjesre menekülni.[1])

De Camelis halála után I. József király Hodermarszky János Józsefet nevezte volt ki munkácsi püspökké, ki az egri püspökök ellenzése folytán a pápa által meg nem erősitve és igy fel sem szentelve kormányozta nyolc éven át (1707—1715) az egyházmegyét.[2]) E zavarteljes időben kisérletet tettek volt a Hodermarszkyhoz ragaszkodó, valamint a még elég nagyszámmal levő schismatikus érzelmü papok arra nézve, hogy behivják Munkácsra Sztoykát, ki ez idő szerint szentelni szokta volt a munkácsi püspökség részére a papokat.[3])

E kisérlet nem sikerült ugyan, de mégis nagy sensatiot okozott ugy a primás, mint az udvar körében s talán mindennél jobban siettette Hodermarszky bukását, illetve elejtését az udvar által, mely választania kellvén az unio és a Hodermarszky személye közt, csak ez utóbbinak elejtése által menthette meg amazt?[4])

Midőn a Rákóczi-féle fölkelés a majthényi mezőn véget ért s igy a schismatikusok örökre elveszni látták az erdélyi kormányban birt pártfogójukat, jelesebb tagjai Máramarosban arra a gondolatra jöttek, hogy célszerübb lesz az uniot elfogadni s igy egyuttal az anyamegyéhez visszatérni. E tervök végrehajtása céljából Hodermarszky

[1]) Lucskay III. 80.
[2]) Bazilovics III. 128—137.
[3]) Duliskovics III. 43.
[4]) Basilovics II. 173.

Prokop a fentnevezett püspök testvérének vezérlete alatt 1715 február havában Szigetre gyülést hivtak össze, mely azonban sikertelen maradt, mivel a református vallásu és igy a schismatikusokat pártoló megyei urak széjjelugrasztották az egybegyülteket, s ámbár e felett való panaszukkal az uniot óhajtó papok Keresztély Ágost primáshoz fordultak, ügyük ez idő szerint még nem arathatott sikert, mivel épp ez időben legkritikusabb uton állván a Hadermarszky és Bizánczy közötti vetélykedés a püspöki szék felett, az unio ügyeinek vezetésével megbizott Hodermarszky Prokop sem léphetett fel kellő eréllyel s igy szerencsével Máramarosban az unio érdekében.[1]) Ezen adat különben egy ujabb bizonyitékot is képezhetett azon fentebbi állitásom mellett, hogy Sztoyka 1712—13. halt el, mivel a Sztoyka halálával beálló püspöki széküresedés javalhatta, nézetem szerint az unio elfogadásának inditványozását Máramaros nem egyesült papsága közt.

A mi azonban 1715-ben Hodermarszky Prokopnak a fent előadott okok miatt nem sikerült volt, sikerült két évvel utóbb, t. i. 1717-ben bátyjának, a lemondott munkácsi püspöknek, ki talán, hogy méltónak mutassa magát azon polcra, melyről az egriek letaszitották, támogatva a kincstári tisztviselők által, kiket Erdődi gróf egri püspök kért s buzditott volt arra, elfogadtatta és aláiratta az uniot Szigeten Máramaros papságának egy és talán nagyobb része által. Hogy pedig az ismert Máramaros megye görög szertartásu papságának csak egy része fogadta el s hogy igy az unio 1717. nem volt általános, mutatják a következmények, kevéssel ugyanis az unio elfogadása után a máramarosi schismatikusok

1) Duliskovics III. 43.

uj püspököt választottak maguknak Theodorovics Dositheus személyében, ki teljesen függetlenül kormányozta megyéjét a transalpini t. i. a jászvásári érsektől. Megjegyzem itt azonban, hogy a már oly sokszor idézett 1725-i jegyzőkönyv tanusága szerint az, miszerint ugy Sztoyka, mint Theodorovics teljesen függetlenül kormányozták megyéjöket csak ugy eshetett meg, hogy Sztoyka a saját szavai szerint administratora volt a moldvai érsekségnek, mig Theodorovics egyuttal gyulafehérvári érseknek irta magát nem levén ez időben Erdélyben sem érseke, sem püspöke a schismatikusoknak[1]).

Dositheus 1718—19. táján lett püspökké, de müködését felette bénitotta ugy a folyton terjedő unio, mint pedig a Bizanczy munkácsi püspök s illetve apostoli vicarius fellépése (1716—1733) ki egyenesen a királyhoz fordult a szerinte bitorló Dositheus eltiltása végett a püspöki hivatal gyakorlásától. Bizanczy panaszára III. Károly király 1720 augusztus 22-én kelt leiratában meghagyta Máramaros megye közönségének, miszerint a görög szertartásu népek a Bizanczy elismerésére, az iránta való engedelmességre és az őt illető jövedelem pontos lefizetésére szorittassanak, mig Dositheust, mint bitorlót a további működéstől tiltsa el[2]).

Tudva azonban jól, hogy a szóbeli eltiltás nem igen fogja akadályozni Dositheust a püspöki hivatal gyakorlásában, a bécsi haditanács 1729. aug. 27-én kelt leiratában tudatta Máramaros megye közönségével, miszerint a Dositheus ellen kiadott királyi rendelet végrehajtásánál szolgálatára bocsátja a megye területén tartozkodó katonaságot is.[3]) Bizanczy bizonyára megörült

1) Lucskay III. 107.
2) Duliskovics III. 76. jegyzet.
3) Lucskay III. 184.

az udvar erélyes közbelépésének, de ismerve a viszonyokat nem elégedett meg pusztán az udvar támogatásával, hanem arra kért még engedélyt, miszerint személyesen canonicus visitatiót végezhessen Máramarosban. Az engedély arra nézve 1720. aug. havában adatott meg Bizanczynak, mit azon remény kifejezése mellett hozott Erdődy gróf egri püspök Máramaros megye közönségének tudomására, miszerint a canonica visitatio végett Máramarosba menendő Bizanczynak legkisebb akadályt sem fognak utjába görditeni.[1])

Igy fölvértezve ugy a schismatikusok gyülölete mint pedig a többnyire református vallásu megyei urak ellenséges indulata ellen, Bizanczy a canonica visitatiot 1721 utolsó negyedében teljesitette s ennek lefolyásáról Erdődy gróf egri püspököt 1722 január 30-án értesitette[2]). E canonica visitatio nem volt egyszerü szemle az egyházak felett mivel oly intézkedéseket szült, mik hivatva voltak az unitus nép és papság anyagi és szellemi helyzetét előnyösebbé tenni, mint a minő az a schismaticus püspökök alatt volt. Bizanczy ugyanis a canonica visitatio alkalmával a papok existentiáját igyekezett mindenek előtt biztositani s igy egyuttal a hivek terhein is könnyiteni az által, hogy minden hitközségben a pap, a kántor és az egyházfi részére bizonyos ingatlant jelölt ki állandó javadalmazásul s a kijelölést magába foglaló kimutatást azon kérelemmel küldte be a vármegye közönségéhez, hogy a kijelöltek hagyassanak helyben, a földes urak pedig, első sorban a kincstár ismerjék el az egyház szolgáinak szabadalmait a Lipót-féle 1690. évi diploma értelmében[3]). E praecedensre is

1) Lucskay III. 162.
2) U. t. 163.
3) Bazilovics II. 97—104.

hivatkozhatott, a mennyiben de Camelis 1690-ben hasonló kéréssel járult volt és pedig sikerrel Bereg- és Ugocsa vármegyék közönségéhez az általa e megyék területén kijelölt egyházi illetve lelkészi és kántori ingatlanságok megerősitése tárgyában[1]).

Mivel pedig Bizanczy azt tapasztalta, hogy a földesurak rosz néven veszik és teljes erejükből ellenzik is azt, hogy a kántori és egyházfi állások jobbágyaikból töltessenek be, nem csekély kárt szenvedvén ez által, azért ahoz az ügyes expedienshez nyult, hogy az egyes hitközségben lakó több pap közül az egyiket lelkésznek, a másikat kántornak s esetleg a harmadikat egyházfinak tette, oly kikötéssel természetesen, hogy a lelkészszé tett pap helyére, ennek elhalálozása után a kántorrá vagy egyházfivá tett pap lépjen[2]) Bizanczy ezen ügyes eljárása nem csekély mértékben érdemli meg bámulatunkat, mivel ez eljárása által egyrészt egyszerü módon eloszlatta a földes urak neheztelését s illetve ellenkezését respektálni tartozván ezek ugy is minden felszentelt pap kiváltságát. S mivel másrészt igen tapintatosan megorvosolta a papok nagy száma folytán természetesen beállott rendetlenségeket és visszaéléseket, nem csekély előnyére ugy a papság, mint pedig az alája rendelt nép anyagi és erkölcsi érdekeinek.

Miután azonban Bizanczy e tapintatos intézkedése dacára sem akarták soha a földesurak közül három egyén mentességét ismerni el egy egyház mellett, a megye csak föltételesen erősitette meg a Bizanczy intézkedését, ő felsőbb helyre készült felirni, mi arra inditotta Bizanczyt, hogy kérje Erdődyt, miszerint befolyásával eszközölje ki a felsőbb helyeken intézkedésének jóváhagyását.[3])

[1]) Lucskay III. 46.
[2]) Lucskay III. 165.
[3]) Lucskay III. 156.

E canonica visitatio által azonban nem lett rendbehozva az unio ügye Maramarosban, sem pedig biztositva a munkácsi püspök joghatósága, mivel a Dositheus pártfelei avval érveltek és vonták ki magukat a visitatió alól, hogy Máramarosmegye soha sem tartozott a munkácsi püspök joghatósága alá, mivel az ujabb időben az önálló máramarosi püspökök, ezek előtt pedig a körtvélyesi apát s igy közvetve a moldvai érsek joghatósága alá tartozott.[1])

Hogy ez érvelés alaptalansága valamint az erdélyi unitus püspökök időközben Máramaros felett igényelt joghatóságának képzelt volta bebizonyittassék, Bizanczy kérésére Foglár György egri őrkanonok mint püspöki helyettes 1724. év végén vizsgálatot rendelt el Máramarosban a következő öt pont felett:

a) gyakoroltak-e a munkácsi püspökök Sztoyka József előtt joghatóságot Máramorosban s ha igen, hányan és kik?

b) igaz-e, hogy az Appafy Mihály által de Camelis munkácsi és Athamár erdélyi püspökök korában máramarosi püspökké kinevezett Sztoyka József függetlenül kormányozta a máramarosi hiveket ugy Athamár erdélyi, mint de Camelis munkácsi püspöktől?

c) igaz-e, hogy Erdődi egri püspök fenhatósága alatt Hodermarszky József és testvére Prokop terjesztették el Máramarosban az uniot, nem pedig Athamár erdélyi püspök?

d) igaz-e, hogy a moldvai schismatikus érsek által felszentelt és semminemü királyi kinevezéssel nem biró Dositteust a munkácsi püspök királyi rendelet folytán a joghatóság gyakorlatától eltiltotta s igy a joghatóságot Máramarosban megszerezte és azt jelenleg is birja?

[1]) Duliskovics III. 63.

e) van-e valami panasza a máramarosi papságnak Bizanczy ellen s ha igen, minő?

E vizsgálat megejtésével Hodermarszky Prokop, Bizanczynak máramarosi vicariusa és Kovács András szt. Ferencz-rendü szerzetes és szigeti lakó latin szertartásu káplán bizattak meg, kik az emlitett jegyzőkönyv tanusága szerint 1725 márc. 11-én kezdték meg a vizsgálatot Bocskón s lefelé haladva a Tisza mentén ugyanazon év május 21-én Gernyesen fejezték be azt.

Kihallgattak a vizsgálat alkalmával tanuképen 38 lelkészt, kik közül legidősebb volt a 68 éves András nevü bedői lelkész, a legfiatalabb 30 éves István nevü kőrösmezői lelkész.

Miután pedig a kihallgatott tanuk, mint már futólag emlitém is, egyhangulag azt vallották, hogy Sztoyka előtt Rakoveczky, Zékány és Taraszovics munkácsi püspökök gyakoroltak joghatóságot Máramaros felett; hogy Sztoyka csakugyan függetlenül kormányozta az erdélyi püspöktől Máramarost; hogy az uniót valósággal Hodermarszkyék hozták be Máramarosba Erdődy gróf egri püspök gondoskodása folytán; hogy továbbá Bizanczy Máramarosba jöve Dositteust eltiltotta a joghatóság gyakorlásától; s hogy végre nincs semmi kifogásuk Bizanczy ellen. Foglár a beterjesztett jegyzőkönyvet megerősitve kiadta Bizanczynak, mint oly fegyvert, mellyel legjobban védelmezheti meg jogát Máramarosra nézve a schismatikusok kifogásai és lázadásai, valamint az erdélyi püspök igényei ellen.

Daczára azonban a vizsgálat kedvező eredményének, Bizanczy még sem nyugodott meg, teljes diadalt nem nyert, minek egyedüli oka az volt, hogy az unio a jegyzőkönyv tanusága szerint még csak a Tisza mentén fekvő falvakban vert volna gyökeret, mig a

megye hegyes s igy kevésbé hozzáférhető vidékein még a schisma virágzott. Ez állitás alaposságát bizonyitja, az, a vizsgáló biztosok nyilatkozatából ismert körülmény, miszerint az első kövesligeti, kaszói, szigeti esperesek papjaikat a vizsgálaton való megjelenéstől eltiltották, ugy[1]) másrészt pedig azon tény, hogy Máramaros megye közönsége csak 1769. julius 11-én jelenthette a Helytartótanácsnak, hogy a megye területén többé egy schismatikus sincs.[2])

De nemcsak a világi, hanem a szerzetes papság egy része is idegenkedett az uniótól, miután az akkor még virágzó három u. m. kövesligeti, uglyai és fejéregyházi zárda közül csak egy, t. i. a fejéregyházi zárda főnöke a 60 éves Antal atya jelent volt meg a vizsgálaton s igy unitus érzelmünek mutatta magát. Annak, hogy a három zárda lakói nem értettek egyet az unió dolgában, egyszerü oka csak az lehetett, hogy mig a fejéregyházi zárda közel lévén a kincstári uradalom székhelyéhez Szigethez, nem látta célszerünek magára vonni a nagy hatalmu és befolyásu kincstári tisztviselők neheztelését az unio el nem fogadása által, addig az uglyai és viszont szomszédos kövesligeti zárda székhelye lévén a schismatikus püspököknek, az unio elfogadása s igy a Dasitteus püspök eltávolitása által nem csekély erkölcsi és anyagi kárának nézett volna elé.

Ámbár az unio mint emlitém, a Szigettől távol eső zárdákban s a megye felső vidékén nem is foglalt tért s igy a Dositteus hiveinek száma még elég tisztességes volt, mindazáltal Dositteus tartva a Bizanczy erélyétől és a rendelkezésére bocsátott karhatalomtól, egy ideig respektálta a Bizanczy eltiltó rendeletét s legalább

[1]) Duliskovics III. 75.
[2]) Lucskay III. 217.

nyilvánosan semmi püspöki ténykedést nem végzett. Midőn azonban neszét vette a Bizanczy betegeskedésének, kilépett tartózkodó állásából s ujból kezdett papokat szentelni, mint azt az általa 1731-től 1733-ig kiadott felszentelési bizonylatok, valamint Olsavszky Simon püspök és utóbb apostoli vicariusnak (1733—1737.) 1733. aug. 5-én kelt s Erdődy gróf egri püspöktől a Bizanczy elhalálozása alkalmából intézett felterjesztései mutatják, mivel Olsavszky azzal igyekezett, különösen sürgősnek tüntetni fel Bizanczy utódjának kinevezését, hogy az öregség folytán már megvakult Dositteus az uglyai zárdában ujból szentel papokat, neki pedig t. i. Olsavszkynak nincs hatalmában a Bizanczy tilalmának és átkának Dositteussal szemben érvényt szerezni. Olsavszky e felterjesztése bizonyára kihivta volna az Erdődy gróf fellépését Dositteus ellenében, ha ez tovább él, de már a 100 év felé járó aggastyán vagy még 1733-ban vagy legkésőbb 1734 elején elhunyt s igy halálával véget vetett az önálló máramarosi püspökségnek is.[1])

Ha azt kérdezzük, mily hatással volt Máramaros megye keleti szertartásu lakóinak vallás-erkölcsi állapotára ezen körülbelül 40—45 évig létezett önálló püspökség, egyéb felelet nem adható mint az, hogy e püspökség csak a fegyelmezés, az erkölcsi elvadulás megszilárditására szolgált, mivel ugy Sztoyka mint pedig Teodorovics kormányzásukban sem az egyházjog, sem pedig az egyszerü gyakorlatosság szabályaihoz nem ragaszkodtak.

Legvészteljesebb volt a hivek vallás-erkölcsi állapotára azon folytonos gyakorlata e két püspöknek, melynél fogva minden ok és szükség nélkül annyi papot szenteltek, hogy egy-egy faluba 3—4 pap is jutott,

[1]) Lucskay III. 223.

mely papoknak legnagyobb része, — nem lévén neveltetésökre nézve semmi intézkedés és képzettségökre nézve semmi iskolák felállitva, oly tudatlan volt, hogy a babonát és erkölcsi tévhitet nem hogy eloszlatta volna, de működésével még inkább előmozditotta.[1]) A második ok pedig, mely szintén nem kis mértékben járult az erkölcsi tévhit terjesztéséhez a két püspök alatt, a többi közt az volt, hogy nemcsak tudatlanokat, de valóságos gyerekeket szenteltek fel egy-egy jó emberük kedvéért vagy egy pár forint szükségéből s hogy másrészt az egyes papok által elkövetett visszaéléseket és a kihágásokat nem kellő szigorral büntették, nem azt nézvén a büntetés kiszabásánál, hogy a vétkes megjavuljon, hanem azt, hogy a büntetésül kiszabott birságból minél több pénz folyjon be a püspök pénztárába.

Arra vonatkozólag, hogy valóságos gyermekeket is szenteltek fel a püspökök, fényes példák találhatók. Bacsinszky András munkácsi püspök 1770—1809. azon feljegyzésében[2]), hogy Riskó Mihály bemutatván neki 1783 szept. 4. felszentelési bizonyitványát, melyet Dositteus máramarosi püspök állitott volt ki részére 1731-ben bevallotta, hogy felszentelése alkalmával még csak 13 éves volt.

A kihágások elnézését, sőt oly vétségek megtürését illetőleg, miket a keleti és nyugati egyház egyaránt a legérzékenyebben szokott büntetni, nem egy adatot találunk e két püspök életéből feljegyezve, miért is csak például hozom fel, hogy Sztoyka 1711-ben megengedte Ignácz és Miklós trebusai papoknak, kik pedig második házasságban élték, hogy minden szertartást, sőt misét is végezhessenek[3]) mig Dositteus 1718 január 3-án egy

[1]) U. o. 167.
[2]) Lucskay III. 220.
[3]) Duliskovics III. 28.

Moyer György nevü felszentelt pap nősülésére ad engedélyt,[1]) holott mind a két rendbeli engedély homlokegyenest ellenkezik ugy nyugati, mint pedig a keleti egyház fegyelmével.

Lesznek, kik olvasva e sorokat, azt fogják mondani, hogy a munkácsi püspökök alatt sem állottak jobban a dolgok s hogy az önálló püspökök működése csak ép oly hatással volt a máramarosi hivekre, mint a minővel lett volna a munkácsi püspököké e korban. Ezen ellenvetés azonban aligha állhat meg, mivel egyrészt a munkácsi püspökségben ily visszaélések és kihágások csak de Camelis előtt találhatók s mivel másrészt Munkácsegyházmegye viszonyainak legfelületesebb ismerője is kénytelen kivallani, hogy a máramarosi hivek közt máig is sokkal nagyobb a babona és az erkölcsi tévhit mint az egyházmegye többi hivei közt. Az előadottak nyomán bátran merem állitani, hogy tévedésben van ugy Balugyánszky, midőn azt állitja, hogy Máramaros megye görög szertartásu hivei a Bizanczy koráig az erdélyi, hol pedig a moldvai érsek fenhatósága alá tartoztak[2]), mint pedig téved az is, ki azt irta[3]) miszerint 1728-ig a taracközi lelkészek névleg pedig, Miklós, Károly, Hénok és Gerváz egyuttal máramarosi püspökök is voltak. E két állitás ugyanis ellentmond minden eddig ismert okmány tanuságának.

Már Hodermarszky püspök belátta volt, hogy Máramarosban csak ugy biztositja az unio ügyét és ezzel a munkácsi püspökség joghatóságát, ha ott egy állandó helyettessel fog birni, kinek egyedüli feladatát az unio megerősitése s illetve kiegészitése képezné. E belátás

[1]) U. o. 75.

[2]) Balugyánszky II. 331.

[3]) Schematismus Munk. 1876. 20. l.

folytán mindjárt kormányzása kezdetén magához hivta Lengyelországból Prokop nevü testvérét, egy képzett és tapasztalt Bazil-rendü szerzetest. Azon harc, melyet Hodermarszky a saját püspöki székeért az egriekkel folytatott, mely csak az ő lemondásával ért véget, nem engedte meg neki, hogy Máramarosban vicáriusi állást rendszeresitsen, miértis Prokop testvérét csak 1723-ban Bizanczy nevezte ki máramarosi vicáriussá.[1])

Bizanczy azonban nemcsak vicáriust nevezett ki Máramarosban, hanem, hogy a vicáriusnak állandó lakása legyen, felhivta a megye papságát, miszerint a vicárius részére Szigeten belsőséget és házat vásároljon. Bizanczy e szándékával szemben az ellenséges érzelmü városi tanács büntetés terhe alatt megtiltotta a város polgárainak, hogy e célra belsőséget vagy házat adjanak el. A városi tanács e tilalmát csellel játszotta ki, Exlbeek Rudolf Antal helyettes sóigazgató oly módon, hogy 1722. junius 15. Podzsa János és Gönczy Erzsébet szigeti lakosoktól vett házat odaajándékozta a máramarosi görög katholikus papságnak. Mivel pedig a belsőség csekély volt, megvásárolta a Ferenczy Pál belsőségét és azt is a nevezett papságnak adta át.[2])

Hodermarszky Prokop a maga hivataloskodását főleg az 1725-iki vizsgálat által tette emlékezetessé, mivel e vizsgálat eredménye volt első sorban, ha nem is rögtön az unio teljes diadala s a munkácsi püspök joghatóságának biztositása Máramarosban.

Hodermarszky halála után Bizanczy *Olsavszky* Simont nevezte ki Máramarosban vikáriusnak, ki azonban püspöki vikárius levén, egyuttal nem hagyhatta el Munkácsot s igy nem is tartózkodott Máramarosban, ámbár

1) Lucskay IV. 234.
2) Lucskay IV. 236.

a máramarosi viszonyok rendezése érdekében Munkácsról is igen sokat tett.[1])

Midőn Olsavszky Simon munkácsi püspökké, illetve apostoli vicáriussá (1733—1737.) lett, nem nevezett ki Máramarosba vicáriust, hanem a vicáriusi teendők végzésével Kupcsenka János szigeti lelkészt bizta meg ugy, hogy elmondhatjuk, miszerint Olsavszky névleg, Kupcsenka pedig tényleg volt máramarosi vicárius, Kupcsenka ugyan tanulatlan ember volt, de mindazáltal az ő emberségének és tapintatosságának köszönhető többek közt, hogy Dositteus halála után a még elég tekintélyes számu schismatikusok nem választottak maguknak más püspököt, hanem alávetették magukat a munkácsi püspöknek.[2])

Olsavszky utódja Blazsovszky Gábor (1738—1742.) *Bulykó* Gergely sz. Bazil-rendü tartományi főnököt nevezte ki 1740-ben máramarosi vicáriussá, aligha más okból, minthogy meg akarta takaritani azon összeget, mit a püspök a máramarosi cathedraticumból a vicárius fentartására engedett volt át, jól tudván, hogy a szerény igényü szerzetes kellő ellátást fog kapni a megyéje területén levő rendektől is. Bulykó a fejéregyházi zárdából nyerte ellátását, hol el is temettetett.[3])

Bulykó utódjául Olsavszky Manó püspök, illetve apostoli vicárius (1742—1767.) Blazsovszky Jánost, elődjének rokonát s általános vicáriusát nevezte ki Máramarosba vicáriusnak, ki azonban alig egy évi működése után elhalt s elődje mellé a fejéregyházi zárdába temettetett el.[4])

Blazsovszky helyét *Bacsinszky* András szécs-tar-

[1]) III. Lucskay IV. 237.
[2]) III. Lucskay IV. 237.
[3]) Lucskay IV. 238.
[4]) Lucskay IV. 238.

nókai esperes-lelkész, egy képzett s a közügyekben felette jártas férfiu foglalta el. Kupcsenkónak 1747-ben történt halála után a vicáriusi hivatal a szigeti lelkészi hivatallal egyesittetett. Mivel pedig ez ideig Szigeten a görög szertartásuaknak saját templomuk nem volt, hanem a szertartásokat a piaristák templomában végezték. Bacsinszky belsőséget vásárolt s azon állitá fel a Szacsal hitközségtől vásárolt fatemplomocskát. Mivel azonban Bacsinszky nagy barátja és kész szolgája volt az egrieknek, kik részére Rómában az apostoli protonotárius cimét szerezték meg, mellyel sem előtte, sem utána idáig egy munkácsi megyés pap sem lett kitüntetve (kivéve a legujabban kinevezett Papp Antal püspöki irodaigazgatót) magára vonta Olsavszky neheztelését, ki elkeseredett harçot folytatott az egriekkel egyházmegyéje önállóságáért s kénytelen volt a vicáriusi állásról lemondani s mint sátor-alja-ujhelyi lelkész fejezni be életét.[1])

Bacsinszkyt a vicáriusi széken *Haurilovics* Dániel püspöki általános ügyhallgató váltotta fel. Ámbár Haurilovics egészen képzett s különösen a hittudományban kiváló jártassággal biró férfiu volt, mindazáltal őt is elődjének a sorsa érte utol. Haurilovics eddig csak feltételezett okokból volt kénytelen lemondani állásáról s mint sz. Bazil-rendü szerzetes fejezte be életét a munkácsi zárdában.[2])

Haurilovicsot *Zsetkay* András követte a vicáriusi széken, ki azelőtt szerencsi lelkész volt. Egyedül Zsetkay éberségének köszönhető, hogy egy Sinesius nevü kóbor schismatikus püspök Máramarosban nem támasztott oly zavarokat, mint Szatmárban, hová a kedélyek lecsillapitása s illetve a megzavart rend és béke helyreállitása

[5]) Lucskay IV. 239.
[6]) Lucskay IV. 239.

végett királyi biztost kellett küldeni. Emlékezetessé tette vicáriusi működését Zsetkay még azáltal is, hogy alatta nyilt meg a szigeti görög katholikus elemi iskola, melynek belsőséget és épitési anyagokat ő eszközölt ki a kincstárnál.[1]) Az első munkácsi káptalan kanonokjává, illetve nagyprépostjává neveztetvén ki Zsetkay, Bradács püspök (1767—1772.) *Taraszovics* Mihály ungvári lelkészt nevezte ki helyére vicáriusnak. Midőn a munkácsi püspök javadalmazására a tapolczai apátság adományoztatott, — meg kellett szünni a cathedraticum cimén szedett illetékeknek. Mivel pedig ily formán a máramarosi vicárius is elesett egyetlen jövedelmétől, a királynő Bacsinszky püspök kérésére 400 frt évi fizetést adományozott a vallásalapból a máramarosi vicárius részére. Azzal azonban, hogy a vicárius javadalmazása a vallásalap terhére vétetett át, elvesztette egyuttal a püspök vicáriusi kinevezési jogát s ez időtől fogva a püspök hármas kijelölése alapján a király nevezi ki a vicáriust.[2])

Taraszovics kanonokká neveztetvén ki, utódjául a királynő *Kőszegy* György szerencsi lelkészt nevezte ki. Mivel pedig Kőszegyt nagymérvü szembaja csakhamar képtelenné tette hivatala vezetésére s mivel időközben ismételten panasz lett ellene emelve állitólagos zsarolásai miatt, hivatalától nem fosztatott meg ugyan, de hivatala vezetésével Ragáczy Sándor bizatott meg. Midőn azonban Ragáczy Sándor neveztetett ki könyvbirálónak, Máramaros megye közönsége kérésére Kőszegy, ki időközben szembajából is kigyógyult, visszahelyeztetett hivatala viselésébe. Nevét egy 5000 frtos alapitvánnyal örökitete meg, mely alapitványt a szegény-

[1]) Lucskay IV. 240.
[2]) Lucskay IV. 240.

sorsu orosz és oláh nemzetiségü tanuló ifjuság részére tett.[1])

Kőszegy halála után *Papp* Bazil munkácsi kanonok neveztetett ki három évi időtartamra vicáriussá, ki alatt a régi fatemplom helyett Szigeten uj kőtemplom épittetett, mely 1808-ban lett megáldva.

Mikor Papp Bazil visszatért a káptalanba, *Tabakovics* Mihály theologiai tanár neveztetett ki vicáriussá.[2])

Tabakovics kanonokká levén előléptetve *Andruhovics* István szintén theologiai tanár lett utódjává a vicariusi székben kinevezve.[3])

Andruhovics alig két évi működése után hasonlókép kanonokká neveztetvén ki I. Ferencz király *Anderkó* Péter szintén theologiai tanárt nevezte ki vicáriussá. Anderkó neve a máramarosi vicáriusok közt nemcsak azért foglal legelőkelőbb helyet, mert ő viselte idáig legtovább 54 évig a vicariusi hivatalt, hanem azért is, mert alapos tudományos képzettsége, megnyerő egyéni tulajdonságai és a közügyekben való élénk és befolyásos részvétele folytán nemcsak az alája rendelt nép és papság szeretetét és ragaszkodását nyerte meg eddig ismeretlen mértékben, atyját és patriarcháját látván benne a nép és a papság, hanem mindazoknak legjobb mérvü becsülését és tiszteletét is, kik vele akár a nyilvános, akár a magánélet terén érintkeztek.[4])

Ép ezen józanul kétségbevonhatlan tények folytán nem birom én kimagyarázni Anderkó eljárását 1856-ban. IX. Pius pápa 1853. dec. 6-án kelt bullájával megengedvén az oláhajku görög katholikusok részére a

[1]) Lucskay IV. 241.
[2]) Lucskay IV. 241.
[3]) Lucskay IV. 243.
[4]) Lucskay IV. 243.

szamosujvári püspökség felállitását, az uj egyházmegyébe kellett bekebelezni Máramaros megye oláh ajku parochiáit is. Anderkó ámbár oláh nemzetiségü ember volt, ugy is mint vicarius, ugyis mint szigeti lelkész a munkácsi anyaegyházmegyébe kivánt maradni és maradt is. E kivánságaival ellentétbe azonban minden megengedett, sőt meg nem engedett eszközt felhasznált arra, hogy Máramaros megye parochiáiból minél több vétessék át az uj egyházmegyébe.[1]) Csakis Anderkó ez eljárásának tulajdonitható az, hogy midőn 1856. dec. 7-én a szétválás megtörtént Máramaros megye görög kath. parochiának több mint felerésze szám szerint 94, „az uj egyházmegyébe kérte magát felvétetni.[2])

Anderkó utódja *Pásztélyi Kovács* János huszti lelkész és máramarosi főesperes lett, ki alatt a vicáriatus külfénye addig nem ismert fokra emelkedett. Pásztélyi ugyanis az 1869—72 szakban a huszti kerület országos képviselője 1870-ben az autonomiai congressuson a máramarosi papság megbizottja s 1871-től cimzetes apát volt. Emlékezetessé lett vicáriusi működése azáltal is, hogy a régi vicáriusi lakot a kincstár egy a templomhoz közel fekvő tágas emeletes épülettel cserélte be s hogy másrészt a vicáriusi javadalmazást az ő személyére a vallásalapból ő Felsége 2100 frtra emelte fel. Hasonlókép emlékezetes lett az ő vicáriatussága a szigeti görög katholikus hitközség történelmében is, mivel 1871. julius 8-án váltak ketté az addig egy hitközséget alkotott orosz és oláh ajku hivek oly formán, hogy tetszésére bizatott minden családapának abba a hitközségbe lépni be, mely neki jobban tetszik.[3])

1) A rónaszéki gk. lelkészek jegyzőkönyve.
2) Schematismus Dioeces. Munk. 1876. évf. 150.
3) Schematismus Dioeces. Munk. 1876. évf. 151.

Midőn Pásztélyi a máramarosi vicáriusi széket a munkácsi püspöki székkel cserélte el, ő Felsége *Fankovics* Sándor ilonczai esperes-lelkész, sz. széki ülnököt nevezte ki vicáriussá. Fankovics működését emlékezetessé tette idáig egyrészt az, hogy a vicáriusi fizetés állandóan 1200 forintra emeltetett fel s hogy másrészt a vicáriatus külfényének emelésére 1887-ben ő is cimzetes apáttá neveztetett ki. Nem kis mértékben járult hozzá a vicáriatus külfényének emeléséhez az is, hogy egyrészt a vicáriusi lak a kor igényeinek megfelelőleg ugy külsőleg mint belsőleg is, teljesen ujra átalakittatott s hogy másrészt a magas kincstár bőkezüségéből s a hivek áldozatkészségéből majdnem alapjából renovált szigeti parochiális és egyuttal vicáriusi templom 1894. év szeptember 30-án *Firczák* Gyula munkácsi püspök által nagy ünnepélyességek közt fölszenteltetett.

Fankovics Sándor vicáriusnak 1896. dec. 30-án történt halála után a vicáriusi méltóság öt negyed évig maradt üresedésben, mivel *Firczák* Gyula püspök csak 1898. március 12-én 1547. sz. a. kelt intézkedésével nevezte ki ~~*Firczák*~~ Mihály vörösmarti esperes-lelkész és sz. széki ülnököt Fankovics utódjává. Hogy mily bizalommal viseltetett Firczák Gyula püspök a Balogh Mihály tehetsége és képzettsége iránt, illetve, hogy mily várakozást füzött a Balogh Mihály vicáriusi működése iránt, onnét tünik ki, hogy Balogh Mihályt oly tágas jogkörrel ruházta fel a vicáriátus területén, a minővel Balogh egyetlen elődje sem birt idáig a vicáriusi székben.

És hogy a püspök ezen bizalma illetve várakozása alapos és megokolt volt, azt Balogh Mihály eddigi működése fényesen beigazolta. Mivel azonban a Balogh vicáriusi működése még nincs lezárva illetve java folya-

matban van, azért az még nem is érett meg arra, hogy a történetirás tárgya legyen.

A Balogh működését ugy a királyi kegy, mely őt 1900-ban rajki c. préposttá nevezte ki, mint pedig az ökörmezői választókerület népe, mely őt 1905-ben egyhangulag képviselőjévé választotta, — a legméltóbb elismerésben részesitette ugy, hogy igazat kell adnunk annak a férfiunak, ki elfogulatlanul birálván meg a Balogh működését, azt mondotta, hogy Balogh Mihály teljes mértékben rászolgált már idáig is arra, hogy neki Máramaros vármegye orosz népe szobrot emeljen.

A máramarosi orosz ajku vicárius hatósága alá, ki hivatalát egy alszentszék segélyével végzi, 91 anya- és 87 fiókegyházban közel 130 ezer lélek tartozik.

Máramarosi vicáriusok:

1.	Hodermarszky Prokop	1723—1726.
2.	Olsavszky Simon	1729—1733.
3.	Bulykó György	1740—1742.
4.	Blazsovszky János	1743—1744.
5.	Bacsinszky András	1746—1754.
6.	Haurilovics Dániel	1754—1761.
7.	Zsetkay András	1761—1772.
8.	Taraszovics Mihály	1772—1778.
9.	Kőszeghy György	1778—1806.
10.	Papp Bazil	1806—1809.
11.	Tabakovics Mihály	1809—1813.
12.	Andruchovics István	1813—1815.
13.	Anderkó Péter	1815—1869.
14.	Pásztélyi-Kovács János	1869—1874.
15.	Fankovics Sándor	1875—1896.
16.	Balogh Mihály	1898———.